

Beide auteurs zijn (en waren in de periode van hun beider hoofdredacteurschap) verbonden aan de afdeling Klinische en Gezondheidspsychologie van de Universiteit Utrecht
Correspondentieadres: Postbus 80.140, 3508TC Utrecht
E-mailadressen: r.kleber@uu.nl en h.schut@uu.nl.

Rolf Kleber en Henk Schut

265

De periode ‘Gedrag & Gezondheid’: een selectieve en ongetwijfeld gekleurde impressie van twee oud-(hoofd)redacteurs

Wat voorafging

Psychologie en Gezondheid is in de jaren vijftig begonnen als tijdschrift van een aantal actieve en ambitieuze Nijmeegse psychologen. Het begon als ‘Gawein: tijdschrift van de Psychologische Kring aan de R.K. Universiteit te Nijmegen’. De psychologie zette in die jaren aarzelend haar eerste schreden als zelfstandige wetenschap en men wilde laten zien wat men kon. In de jaren zestig begon die psychologische wetenschap te bloeien en groeide het tijdschrift uit tot een breed georiënteerd wetenschappelijk blad waarin de Nijmeegse psychologen (onder meer Vossen en Roskam) hun ideeën en onderzoeksresultaten kwijt konden. De onderwerpen waren divers en aantrekkelijk, en vaak nu ook nog lezenswaardig. Uitgever was Dekker & Van de Vegt. De naam Gawein was afkomstig uit de Koning Arthur mythen (de Nijmeegse psychologenvereniging heette in de jaren zestig Excalibur naar het zwaard van Koning Arthur).

In 1973 ging men het blad breed en landelijk aanbieden. Het Nijmeegse karakter was men allengs ontgroeid. In het nieuwe tijdschrift werd ook opgenomen: ‘Hypothese: tijdschrift voor de psychologie onder auspiciën van de Psychologische Kring der Rijksuniversiteit te Leiden’. Dit tijdschrift had vijftien jaargangen gekend (1956-1973). De naam van het nieuwe tijdschrift werd veranderd in ‘Gedrag’. Breder kon de naam eigenlijk niet. De naamswijziging zal ongetwijfeld ook ingegeven zijn door de inmiddels dominant geworden positie van de Angelsaksische psychologie in Nederland. De fenomenologische traditie – in de jaren vijftig sterk in Nijmegen en Utrecht – was verdwenen en vervangen door een meer experimentele aanpak geïnspireerd door het neobehaviorisme en door cognitieve stromingen. Vooral in Nijmegen (en in Utrecht) was die omslag in de jaren zestig fors geweest. Het Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie en Gedrag waren de twee Nederlandstalige tijdschriften die op de gehele psychologie als wetenschap waren gericht en die artikelen publiceerden volgen de regels van de wetenschappelijke kunst (zoals: *peer reviewed*, anonieme beoordelaars). Later (1977-2001) kwam daar nog Psychologie & Maatschappij bij (het is wrang te beseffen dat deze drie bladen niet meer bestaan). Om de frisse start van Gedrag (uitgegeven door Gianotten in Tilburg) tot uitdrukking te laten komen begon men weer opnieuw van voren af aan te tellen met de volumenummers. Achteraf was dat een ongelukkige beslissing. Tijdschriften zijn des te eerbiedwaardiger als ze over een hoog volumenummer

beschikken. *Psychologie & Gezondheid* eindigt met dit laatste nummer dus feitelijk met jaargang 59.

In 1986 veranderde de naam en de doelstelling van het tijdschrift wederom. De psychologie was inmiddels zo omvangrijk geworden dat specialisatie noodzakelijk was. Een algemeen blad bevatte domweg te veel verschillende onderwerpen. Zelden was een lezer in die diversiteit geïnteresseerd. Na een marktverkenning werd gekozen voor het thema gezondheid, achteraf gezien een wijs besluit, want de aandacht voor gezondheid is sindsdien alleen maar toegenomen. De naamgeving werd 'Gedrag & Gezondheid'. Later werd die naam bij de overgang naar de nieuwe uitgever (Bohn Stafleu Van Loghum) gewijzigd in het huidige 'Psychologie & Gezondheid'.

Het domein

De periode *Gedrag & Gezondheid* kenmerkte zich inhoudelijk door een constant gezond spanningsveld tussen nadruk op de psychologie van gezondheid versus gezondheidspsychologie. De brede psychologie van gezondheid is lange tijd overheersend geweest. Tal van onderwerpen passeerden de revue: burn-out, overlevingsduur bij aidspatiënten (veel HIV en aids in de jaren negentig), sekseverschillen in coping, ongewilde kinderloosheid, psychosociale aanpassing na stoma-aanleg, agressie in de psychiatrie, biofeedback en spanningshoofdpijn, bedrijfsfitness, (on)veilig vrijen, neerwaartse sociale vergelijking, de invloed van huwelijk en betaald werk op welbevinden, sociale steun en kanker, CARA, stoppen met roken et cetera. Dit alles in overeenstemming met de brede doelstelling van *Gedrag & Gezondheid*: "het bevorderen van de ontwikkeling en het gebruik van psychologische kennis en methoden op het gebied van de psychische en lichamelijke gezondheid van het individu", zoals het toenmalige colofon ons leerde.

Samenwerking met onderzoekschool *Psychology & Health*

In die lijn paste ook de samenwerking die *Gedrag & Gezondheid* in die tijd (we schrijven 1995) zocht met de net opgerichte onderzoekschool *Psychology & Health*. In zeker opzicht was die samenwerking een monsterverbond: een principieel Nederlandstalig tijdschrift vrijend met een zich nogal internationaal positionerende onderzoekschool in België en Nederland. Die samenwerking heeft echter tot waardevolle resultaten geleid. In november 1995 organiseerde *Psychology & Health* een conferentie om de erkenning als onderzoekschool door

de KNAW luister bij te zetten en de spin-off van de conferentie waren twee *special issues* van *Gedrag & Gezondheid* in 1996, waarin in totaal 24 geselecteerde en bewerkte bijdragen aan de conferentie zijn gepubliceerd. Niet alleen waren dat twee kloeke nummers van in totaal bijna 250 pagina's, het waren ook de eerste nummers 'met een ruggetje': een langgekoesterde wens van de redactie om naam en nummer op de rug van de omslag vermeld te hebben. De reacties op deze twee *special issues* waren uitgesproken positief en dat gaf aanleiding tot een herhaling van deze actie in 1999 naar aanleiding van de tweede zogenaamde 'Rolduc-conferentie' (genoemd naar de tot conferentieoord omgebouwde abdij in Kerkrade waar de eerste drie *Psychology & Health* conferenties plaatsvonden) die in mei 1998 had plaatsgevonden. Dit keer werd het één dubbelnummer met 18 bijdragen. Maar meer nog dan naar de inhoud, ging de aandacht uit naar de taal: het nummer 1/2 april 1999 nummer verscheen geheel in het Engels! Niet alle reguliere abonnees hebben dat de redactie in dank afgenomen, maar wel tevreden waren de ruim 200 deels buitenlandse deelnemers aan de Rolduc-conferentie die het nummer gratis kregen toegezonden. Achteraf is het de vraag of we er goed aan hebben gedaan te besluiten tot een Engelstalig nummer. Het leverde weliswaar een buitengewoon indrukwekkend en interessant nummer op, maar we hebben onze reguliere lezers met het opwerpen van een taalbarrière wellicht tekort gedaan. Hoe dan ook, het is het enige Engelstalige nummer gebleven van *Gedrag & Gezondheid*: een *collectors item*. De samenwerking met de onderzoekschool heeft, ondanks de daaropvolgende conferenties, niet meer tot conferentienummers van *Gedrag & Gezondheid* geleid.

'De duivel en de diepe blauwe zee'

Het Engelstalige uitstapje in de vorm van de Rolduc-conferentie *special issue* maakte pregnant duidelijk dat een Nederlandstalig tijdschrift in een wetenschappelijke discipline die al jaren steeds meer gebruikt maakt van de Engelse taal om inzichten en bevindingen door te geven het niet gemakkelijk heeft. Academici werden meer en meer geforceerd hun onderzoeksresultaten Engelstalig te publiceren. Lidmaatschap van een onderzoekschool (ook *Psychology & Health*) was onder meer afhankelijk van Engelstalige output. Hoe jammer ook, Nederlandstalige publicaties speelden daarbij geen rol van betekenis, ook niet in een *peer reviewed* wetenschappelijk tijdschrift met een heuse impactfactor (het tijdschrift is vele jaren lang opgenomen in de internationale databanken op het gebied van citaties). Wij betreu-

ren die verwaarlozing van Nederlandstalige publicaties. Juist in een dergelijk blad kunnen mooie en toegankelijke overzichtsartikelen geschreven worden, kunnen jonge onderzoekers hun eerste publicaties verkrijgen en kunnen wij op de hoogte komen van de vakinhoudelijke ontwikkelingen in het eigen land. Het heeft niet mogen baten. Achtergrond van deze ontwikkeling is de onontkoombare internationalisering van het wetenschappelijke psychologische vakgebied en de verstrakking (zo niet verharding) van de academische cultuur in de afgelopen jaren. Daarnaast kiezen door de steeds verdergaande specialisering psychologen meer en meer - soms noodgedwongen - voor tijdschriften die louter op hun specialisme betrekking hebben.

Het hoofd boven water houden werd daarmee voor Gedrag & Gezondheid een steeds moeilijker opgave. De stroom manuscripten die ter publicatie werd aangeboden slonk met het jaar. De redactie heeft zich daarbij altijd op het standpunt gesteld dat aan de kwaliteit van de artikelen in Gedrag & Gezondheid geen concessies mochten worden gedaan. Het percentage manuscripten dat werd afgewezen is altijd, zeker voor Nederlandse begrippen, aanzienlijk geweest. De eisen waren hoog, het commentaar van de beoordelaars was veelal niet mals en deed nauwelijks onder voor dat van vergelijkbare Engelstalige tijdschriften. Wat de abonnee kreeg voorgeschoteld kon de toets der kritiek doorgaans goed doorstaan. Zelden gaven artikelen dan ook aanleiding tot commentaar van lezers. Dat heeft ook zijn natuurlijke, en wij begrepen ook wel als tijdschrift de naam te hebben zeer degelijk, maar ook een beetje saai te zijn.

En met de ontwikkelingen werd het wel steeds lastiger de nummers te vullen met goed materiaal. Daar was geen kruid tegen gewassen: geen oproepen aan auteurs, geen hechtere samenwerking met niet-academische onderzoeksinstituten en hulpverleningsinstellingen, geen diversiteit in categorieën van artikelen, geen (toch wel) prestigieuze G&G prijs voor het beste artikel van het jaar (sommige jaren zelfs apart heruitgegeven aan het einde van het jaar), geen actieve werving, geen extra hulp aan promovendi bij het indienen van hun eerste manuscript! En aan de andere kant waren er de teruglopende aantallen abonnees. Bibliotheken en (zorg)instellingen continueerden hun abonnementen doorgaans wel, maar privépersonen zegden beetje bij beetje hun abonnement op. Zij zochten het blad wel op in de bibliotheek en kopieerden de interessante artikelen wel. Later downloadden zij *full text* exemplaren. Gedrag & Gezondheid bevond zich in een lastige en soms pijnlijke spagaat waarmee de ondergang van het tijdschrift toentertijd al werd ingezet.

Themanummers

Geen conferentienummers meer dus. Maar wel hebben de Rolduc-nummers aan de basis gestaan van een daaropvolgende serie themanummers die met enige regelmaat verschenen. Themanummers zijn een lastige kwestie voor een wetenschappelijk tijdschrift: enerzijds is het een aantrekkelijke formule, maar anderzijds stoot men ook de niet in het thema geïnteresseerde lezers helemaal af. Niettemin heeft de redactie zich er sinds de eeuwwisseling op gericht jaarlijks een themanummer te laten verschijnen. In 2000 kwam het eerste uit over psychische vermoeidheid in de arbeidssituatie, in 2001 gevolgd door een nummer over eetstoornissen. Het derde themanummer verscheen in 2002, een special over psychosociale oncologie. Vele zijn daarna nog gevolgd. De onderwerpen en karakters varieerden, maar de formule was altijd gelijk: daartoe aangezochte deskundige gastredacteuren kregen de vrije hand collega's uit te nodigen bijdragen te leveren. Deze formule resulteerde in mooie nummers voor een betrekkelijk groot publiek. Het bood lezers de gelegenheid om met het doornemen van één nummer tamelijk goed op de hoogte te raken van de stand van zaken van het onderwerp zoals het in Nederland en België werd bestudeerd. Daarnaast bood het de hoofdredacteur even lucht en ruimte, een welkome afwisseling in de zee van liefdeswerk die zich kenmerkte door chronische deadlines.

Tot slot

Het (hoofd)redactiewerk was bijna altijd tamelijk spanningsvol en tegelijk ook uiterst plezierig. De manuscriptenstroom was een heikel punt van aandacht, de reviewers moesten vaak herinnerd worden aan de verstreken deadlines, de kwaliteit en de variatie in onderwerpen dienden constant in de gaten gehouden te worden, de uitgeverij kwam jaarlijks met zorgrimpels melden dat het tijdschrift financieel niet uit kwam, de boekbesprekingen moesten uitgezet worden, de auteurs moesten gemaand worden omdat ze de herziening op zijn beloop lieten. Toch kunnen we concluderen dat wij het werk met bijzonder veel plezier en liefde gedaan hebben. Er waren de uitgesproken prettige en vriendelijke contacten met collega's in België en Nederland, die allen doordrongen waren van het belang en de waarde van een Nederlandstalig tijdschrift op het gebied van de psychologie en gezondheid. Er waren de redactievergaderingen, die het kloppende hart vormden van het tijdschrift, waar creativiteit en enthousiasme hand in hand gingen en die werden afgewisseld met een uitwisseling van de meest recente bevindingen en de

laatste roddels. Het waren gezellige bijeenkomsten met een illustre gezelschap, waaronder in wisselende samenstelling onder anderen Omer Van Den Bergh, Bram Buunk, Guus van Heck, Stan Maes, Denise de Ridder, Adriaan Visser en natuurlijk Jan Jaspers. Met veel plezier denken we ook terug aan de bureauredacteur van de uitgever (toentertijd De Tijdstroom, later Elsevier en BSL), de onvolprezen en veel te vroeg gestorven Michiel Bloemendaal. Een telefoontje met hem duurde altijd lang, altijd te kort. En wat te denken van de redactiesecretaresse, Rikke Wijlacker, of later Lizet Hoekert? Dat Jan Jaspers het hoofdredacteurschap

heeft overgenomen zonder een redactiesecretaresse aan te stellen zagen wij met angst en beven tegemoet. Dat het hem toch is gelukt zegt alles over Jan, want wij zouden het zonder een redactiesecretariaat eenvoudigweg niet hebben gered. Het was al met al intensief, maar zeer bevredigend werk. Toegegeven, we waren blij dat het op een bepaald moment was afgelopen, maar eveneens toegegeven, we denken er allebei vaak met weemoed aan terug. Het was fantastisch werk, het was een fantastisch blad!